

sértem meg, ha most, midőn már kvázi fölszólít egyeseket a proposíciók megvitására, én is néhány szóval előadom nézeteimet a barátokkal foglalkozó passzusra vonatkozólag.

Engedje meg a nagynevű író, hogy őt — kit még a szerzemény szerzőjéül nem ismerek, csak sejtsek — nevezem „Codificatornak”, amiúttal joggal is ezen cím megilleti. Ha tehát a Codificator úr azt mondja, hogy a barátok „gratias” elhihetik, hogy őszintébb jóakarójuk nincs e sorok írójánál, úgy én is nyilván elmondhatom, nagyobb tisztelője az egész egyházmegyében nincs, mint én vagyok. Minden személyes anti- vagy szimpátia kizárásával, csupán a tények megvilágítására fogok szorítkozni, hogy a kételyeket eloszlassam, melyek úgy a Codificator, mint mások elméjében a szegény barátokra nagyon sötét homályt borítanak. Mert, hogy világos szavakkal éljünk, aki ezt az elaboratumot a barátokra vonatkozólag elolvassa, az róluk a következő fogalmakat alkotja. Az exempeió folytán még a rájuk vonatkozó Canonok alul is kivonják magukat, törvénytelen főlvetelük a Rendbe, tehát törvénytelen fogadalmuk is, ami a privilegiumokat adja, így tehát törvénytelen egész ekzsztenciájuk. Mise-alapítványokat nincs joguk elfogadni, tehát csalással élünk, nincs zsinatvizsgájuk, tehát kétséges az adminisztrációjuk, nincs tanári képesítésük, tehát oktatásuknak nincs eredménye. Theologiai tudásuk páros szemeszterben irtalmasságot, páratlanban kegyelmet kénytelen kunyorálni, tehát ostobák és buták. Ime, igen tisztelt Codificator úr, ilyen jó akaratunk lett nekünk. Már pedig ilyen eredményt szül mindenkinek agyában a nagy jóakarattal megírt, — kodifikációra váró történelmi munkája.

Legelőször is foglalkozni óhajtok IX. Pius pápának 1849. január 25-én kiadott és Ön által idézett „Romani Pontifices” kezdetű Decretummal. Ezen Decretumot a Codificator úr úgy látja, nagyon felületesen olvasta, amit abból is észreveszek, mert a keltezés 1847. június 17-re írja. Ebben a Decretumban egy szó sincs arról, hogy a püspök engedélye szükséges volna a jelöltek főlvetelére. Mert miről is kell adnia az Ordináriusnak a bizonyítványt?

A Szentéges Atya, midőn az összes szerzetes rendekre vonatkozólag kimondja, hogy: „nemo ad habitum admittatur absque testimonialibus litteris tum Ordinarii originis, tum etiam Ordinarii loci in quo postulans post expletum decimum quintum annum aetatis suae ultra annum moratus fuerit.” Így folytatja:

„Ordinarii in praefatis litteris testimonialibus referre debeant de postulantis natalibus, aetate, moribus, vita, fama, conditione, educatione, scientia; ac sit inquisitus, aliqua censura irregularitate, aut alio canonico impedimento irretitus, aere alieno gravatus, vel reddendae alicujus administrationis rationi obnoxius. Super his singulis articulis ea tantum testari debeant Ordinarii, quae affirmare in Domino judicaverint; nec ipsis unquam liberum sit, testimoniales litteras denegare eorumque conscientia super veritate expositorum oneratur.” Már bocssáson meg kedves Codificator úr, de ezen Decretumban sem Ön, sem senki engedélyadást ki nem olvashat.

Hasztalan vádolja az erdélyi Provinciát arról, hogy „lám, azok tudják, mi a törvény; erre mifelénk pedig kiki azt csinál, ami öneki jól esik”, mert ideikatam szóról-szóra a „Litterae Testimoniales”-t, melyet kitöltés végett a P. Provincialis elküldi a felveendő ifjúnak lelkipásztorához, aki aláírja és felküldi a megyés püspökhöz, ki szintén aláírásával megerősíti. Ha pedig esetleg kifogása volna, azt bizonyára

úgy a lelkipásztor, mint a Főpásztor kísérelve lelelben kinyilvánítja.

„Litterae Testimoniales.”

Cum dilectus in Christo filius . . . die . . . m . . . an . . . in Parochia . . . Dioecesis . . . natus Ordinem Fratrum Minorum S. Francisci Ass. in Provincia S. Stephani Regis Hung. Ap. in Transsylvania ingredi intendat, ut ad habitum religiosum admittatur, — respicientes Decretum „Romani Pontifices” S. Congr. super Statu Regul. die 25. Jan. 1848. emanatum, quod praecipit: „In quocunque Ordine nemo ad habitum admittatur absque testimonialibus litteris tum Ordinarii originis, tum etiam Ordinarii loci, in quo Postulans post expletum decimum quintum annum aetatis suae ultra annum moratus fuerit” — juxta scientiam Nostram ex diligenti inquisitione habitum litteris hisce testatur, praefatum . . . e thoro legitimum natum, durante commoratione in hac Dioecesi, bonis moribus insignitum, more christiano educatum, necessariis scientiis instructum, nunquam inquisitum, nec aliqua censura, irregularitate aut alio canonico impedimento irretitum, neque aere alieno gravatum aut alicujus administrationis rationi reddendae obnoxium esse.

In quorum fidem ei has litteras testimoniales Sigillo Nostro solitissime subscriptionibus munitas dedimus.”

Egy jegyzet is van a levél alján és pedig: NB. Rogantur AA. RR. DD. Parochi, ut has litteras testimoniales subscribant, sigillo parochiali munitae ad Reverendissimum Ordinarium mittant.”

Szent Ferenc reguláját az Anyaszentegyház régen approbálta. Ennek a II. fejezetében a nagy Rend-alapító azt írja, hogy ha valaki ezt az életet föl akarja venni, küldjék öket a Minister Provincialisokhoz „quibus summodo et non aliis recipiendi fratres licentia concedatur.” Így tehát kedves Codificator úr hasztalan akarná a püspök „jus nativum”-nak deklaráltatni az egyházmegyei zsinat által a szerzetesek főlvetelét, mert tudhatja, hogy az általános egyház törvényei ellen az a Synodus dioecesana új törvényeket nem hozhat.

Igaz, a püspök által kiállított bizonyítványt egy néhány Provincialisunk gyakorlatban nem tartotta, de maguk a püspökök jelentették ki, hogy miután a Rendtartomány oly ifjakat vesz föl, kik valamelyik gimnáziumban tanultak, azoknak iskolai bizonyítványa elegendő a felvetelre, mert többet ők sem tudnának kiállítani, azonban már huzamosabb idő óta „itt mifelénk is” gyakorlatban van. Ha tehát a püspököknek terhes volt ennek kiállítása, vajjon érte a Tartományfőnök felelős?

Egy ízben Bécsből valami Durrer nevű ifjú kérelmezte főlvetelét és én megkérdeztem Provincialisomat, miért nem küldi a susceptionalist? azt a választ kaptam: „azért, mert a bécsi herceg-érsek még a testimoniumot nem küldötte le.”

Ebből kitetszik, hogy ha más egyházmegyéből vett föl tagot a Rendtartomány, a világért sem tette volna az Ordinarius bizonyítványa nélkül. Azt hiszem e téren valami nagy javítani való nem lesz.

A Codificator úrnak a felvetelre vonatkozó járatlanságán nem csodálkozom, mert hiszen akármilyen tudós is legyen valaki, azért mindent még sem tudhat, plane ha olyan szabályokról van szó, melyek egyes Rendek belételeire vonatkoznak. De meg egyes „bencés perjel leveléből sem állapítható meg a többinek eljárása, hogy mik minő körülmények között cselekednek?” Azonban amit a mise-alapítványokról ír, azt már nem tudom fölfogni, hogy honnan és mikép szivhatta magába.

Ugyanis azt írja: „Az is meggyeszte divatosa visszaélés, hogy misealapítványokat fogadnak ei a Rend számára, holott ez csak a plebánia számára van megengedve és mint plebániai vagyon, mindig nyilvántartásba teendő . . . A mise-alapítványok feletti örködés a püspökök kizárólagos joga: itt nincs semmiféle executio, avagy privilegium. Nem is dukál.”

Ezen állításnak mindenike hamis, vagy tudatlan. Ismeri-e a Codifikator úr VIII. Orbán pápának 1625. június 27-én kiadott Decretumát? Hát XII. Inécnek 1697. nov. 23-án kelt „Quocirca cum dilectus” Brévétjét, vagy XIV. Benedeknek 1741. június 30-án kelt „Quanta cura” Constitutióját? Ezek ma is érvényben vannak, sőt X. Pius pápa, szentséges Atyánk ezek alapján szüntette meg az intenciós lapokat, folyóiratokat és az egész misekereskedelmet.

Egy néhány idézet teljesen halomra dönti állításait. Így VIII. Orbán megparancsolja, hogy „a sacerdotibus Ecclesiis, Capitulis, Collegiis, Hospitatibus, Societatibus, Monasteriis, Conventibus, Congregationibus, Domibus, ac Locis Pius quibuscunque absolute tot Missae celebrantur quot ad rationem stipendii collati praescriptae fuerint” etc.

Továbbá: Decernit ut pecunia ac bona mobilia Ecclesiis, Capitulis, Monasteriis, Conventibus etc. tam saecularibus, quam regularibus tradita vel relicta cum onere perpetuo Missarum celebrandarum statim sub poena interdicti ab ingressu ecclesiae ipso facto incurrenda deponi debeant penes aedem sacram, vel personam fide et facultatibus idoneam ad effectum illum, seu illorum praetium quam primum invertendi in bonis immobilibus fructiferis, cum expressa et individua oneris adnexi mentione. Ac si eadem bona immobilia auctoritate apostolica alienari contigerit, praetium sub eadem poena, ut supra, deponi, atque in aliis bonis stabilibus itidem fructiferis cum eisdem oneris repetitione, atque adnexionem converti debeat.

No hát látja kedves Codificator úr a Szentégek igenis megengedi, hogy örök alapítványokat a rend nemcsak elfogadjon, hanem azokat ingatlanokba is befektesse. Sőt ez utóbbit, amint tetszik látni, világi papoknak interdictum alatt megparancsolja, hogy jól elhelyezzék, gyümölcsöző ingatlanokba fektessék be, csak hogy az obligált terhek végeztessenek; szerzetesek pedig az activ és passiv szavazattól fosztatnak meg, ha hasonlóképen nem cselekednének.

Hogy azonban tételünk világosabb legyen, még egy idézetet kell ide iktassak ugyanezen Decretumból: „Prohibuit eisdem Locis piis, ac respectivis eorum Superioribus tam saecularibus, quam regularibus ne onera perpetua suscipiant Missarum celebrandarum, saeculares quidem sine Episcopi, vel eius Generalis Vicarii, Regulares vero sine Generalis, vel Provincialis licentia in scriptis, sub poena contra primos interdicti eo ipso ab ingressu Ecclesiae, contra secundos, privationis omnium Officiorum, ac perpetuae inhabilitatis ad illa, vocisque activae et passivae, absque alia declaratione incurrenda.”

A kinek szeme van a látásra és füle a hallásra, ebből csak kitanulhatja, hogy a barátok is fogadhatnak el misealapítványokat a szükséges formálások betartásával.

Hogy a Kapisztránusok Tartományfőnöke az ezután alapítandó szt. miséket lehetőleg a plebániákra utalja, annak egyszerű az oka és

pedig az lehet, hogy már is nagyon fölszaporodhattak az annuális misék és így több terhet nem vállalhatunk egyik vagy másik zárdában. Mint joggal föl tehetjük Mária-Radnán.

Velem is úgy történt az az eset, hogy a végrendeletileg hagyott örökcalpitványt a bíróság előtt a zárdá nevében nem fogadtam: el és utasítottam a plebániára. Ha kívánsi, Kolozsváron az aktákat megtekintheti. De az ilyenekből nem az következik, mintha hozzá jogunk nem volna.

Ha az évi vizitációkat úgy a Provincialis, mint a Visitator részéről megszemléli, meg fog róla győződni, hogy a szt. misekről vezetett könyveink a legfontosabb köteleességeink. Mindazon könyvek, melyek VIII. Orbán Pápa által előírtak, nemesak meg vannak, hanem ad amussim zárdáink keletkezése óta vezetve is vannak.

Szeretném látni, hogy mindezek hány plebánián tartatnak be szigoruan? Nálunk pedig a legkisebb házunkban sem hiányzik.

A szt. misekről vezetett évi számadásainkat sziveskedjek áttekinteni, mert jó szívvel megmutatjuk és akkor arról fog meggyőződni, hogyha kívánsága szerint az a leendő zsinat plebánia-vagyonnak nyilvánítana is — dato sed non concessio — Ön lenne a legelső, ki az ellen tiltakoznék.

Vegyük a következő állítását, a zsinatvizsga kötelezettségét. Elhiszem, hogy a kalocsai tartományi zsinat a zsinatvizsgát előírja a szerzetesek részére is, de az a kérdés, hogy jogosan tette-e? Mert azt tetszik tudni, hogy „beneficium datur pro officio”, aki zsinatvizsgát tesz, az joggal követelheti az investitúrát is. Már pedig, hogy egyeztethető össze a szerzetesi állással, hogy az illető Pater investitus parochus legyen? A csanádi egyházmegyében mindössze tudtommal három parókiát vezetnek szerzetesek: Aradon és Lugoson a Minoriták, Mária-Radnán a barátok, de ezek nemhogy zsinatvizsgát tennének, de még jurisdíciót sem. Mert tetszik tudni, az egész Magyarországon, az egy Erdélyt kivéve, az a szokás, hogy a barát clericus fölszentelése előtt a Rendtartomány megbízottjai előtt leteszi úgy az Ordo vizsgát, mint a jurisdíciót, mely bizonyítványokat a felszentelő Püspöknek bemutatják, ki azután készségesen ordinálja a jelölteket. Még Rómában is ez így van.

A zsinatvizsgával nagyon egybevág a püspöki megbízott kiküldése. Hát jognak ez sem jog, hanem egy kis reverencia, mellyel meg akarjuk mutatni lojalitásunkat, készséges szolgálatainkat felajánljuk, hogy ne csak akkor ismerjen meg bennünket az Ordinarius, mikor fölszentel, vagy valamelyik parókiára bemutatunk, hanem mint gyermekeit a diligentia folyama alatt is szemmel kísérhessen, mert az ő egyházmegyéjének leszünk ép oly munkásai, mint a petrinusok.

Ennélfogva a legbensőbb viszonyoknak kell fejlődni Szt.-Ferenc erdélyi fiai és az erdélyi egyházmegyei papság között. Igaz, hogy egyeseknek testvéri érzése, jó indulata hálával tölt el bennünket, de az olyan persekváló-féle rángatások, kicsufolások, mit a Codificator úr is magának megengedett, csak szomorúságot és levertséget okoz.

Mivel szolgálunk rá egyesek rendszabályozó törekvéseire, hogy azok a barátokban mindig lapos offensionis találunk? No, de nem folytatom a szemrehányásokat, csak a mellettként elvonuló történeti képekből kettőt rögzíték ide.

Kolozsváron és Marosvásárhelyen egy-egy házi hittanintézet van. Azonban Commissarius Episcopalist azokhoz nem küldenek. Azok a növendékek, első sorban Erdélyben kellene

kapják a kézrátévést és mégis úgy látjuk, elzónáznak más vidékre, mert itt nincs arra talaj. Hiába az a sok „jóakaró”, mint a Codificator úr is, kik folyton-folyvást a más ügyekkel foglalkoznak, azok deritenek olyanforma fénysugárt Erdélyre, melynek termékenyítő hatásában az egyes rendek növekedni nem akarnak.

Próbálkoztak Kolozsváron is a püspöki Commissarius behozatalával, de nem sikerült.

Az egész világot járja össze kedves Codificator úr és sehol egyetlen rendben sem találja meg a Commissarius Episcopalis elnökségét, csupán csak Erdélyben. Igen, mert a mi Provinciánk ugyanezen egyházmegye határán túl nem terjedvén, elődeink sokban engedtek az Ordinarius akaratának propter bonum pacis, de azért nem következik, hogy minden zsinatot előkészítő Codificator absurdumait alázatos engedelmességgel fogadjuk. Mert voltaképpen mire való az a Synodális vizsga, melynek célszerűtlen berendezése ellen épen a Codificator úr kell ki leghevesebben? Valami nagy jó nincs benne, mert az egyházmegye papságának legalább is fele csak olyan administrator mint mi. No, hát legyen nyugodt kedves Codificator úr, mert ha az egész egyházmegyében minden világi pap zsinatvizsgás lesz és az Ordinarius legfőbb postulatumának fogja tartani szerzetesek részére is a sinodalt; minden esetben mi is le fogjuk tenni, mert a vizgáktól nem irtózkodunk, csak tartassék vagy a világi papsággal közösen, vagy pedig végben bízottság előtt. Ha tudja valaki, hogy vizsgájának előhaladására nézve semmi előnyös eredménye nem kecsgeti, vajjon az az ember teljes odaadással fog-e arra készülni? Már pedig reánk nézve ilyen volna a zsinatvizsga is.

Állításomat akárhány példával tudom igazolni. Nem régen történt rendünkben, hogy tekintettel az 1883. évi középiskolai törvényekre, melyek az akkor aktív tanári minőségben alkalmazottakat rendes tanároknak elfogadta; egy néhány Pater folyamodott az erdélyi Püspökhöz, hogy őket is, mint Magyarországon — természetesen Gyöngyösön az állam rendesen tanári javadalmazásban részesíti — részesítse majd ezen kedvezményben. A Püspök úr el is fogadta kérésüket és megígérte azok teljesítését. Azonban az egyik, midőn 29-ik tanári évét betöltötte és a nyugdíjaztatásának még egy évi szolgálata volt hátra, hát egyszerűen állásától fölmentetett, azzal a kijelentéssel, hogy „eddig elfoglalt állása be van töltve” 29 évi szolgálatát még 29 fillerrel sem honorálták.

Codificator úr az „osztó igazságot” nagyon hangsúlyozza. Mondok egy pár esetet. Egy adminisztratorunk több éven át a zárdán kívül volt alkalmazva. Takarékos, önmegtartó életet élt és a hosszas adminisztrálkodása alatt tekintélyes összeget gyűjtött. A kánonjogi szabály dacára: „monachus, quidquid acquirat monasterio requirit” egyszerűen a káptalan halála után lefoglalta azzal a kijelentéssel, hogy „parochián gyűjtötte.”

A másik már nem volt olyan takarékos, jóllehet vagy 15 évig lelkészkedett, beteg lett, orvosságra, patikára egy év alatt a gyűjtött holmi elment, sőt valami adósság is maradt. Erre már azt felelték: szerzetes volt, fizessék a Rend a költségeket.

Ilyen osztó igazság mellett nem igen lehet ambicionálni holmi speciális vizsgálatokra az egyéneket. A 90-es évek elején egy ifjú szerzetesnek, ki fölszentelése alkalmával három évre kapott jurisdíciót, lejárván a meghatározott ideje, előjárója beterezettette okmányát prolongálás végett. Azonban dacára a régi szokásnak, hogy aki egyszer a Fehérváron letett examen után 3 évre

joghatóságot nyer és valami causa elő nem fordul, azt minden megjegyzés nélkül meghosszabbítják, ennek megtagadják, sőt új vizsgálatra szólítják föl. Természetesen az ifjú pap hivatkozik a divó jogszokásra és kijelenti, hogy valaméddig másokkal is ugyanezen kényszerrel nem alkalmazták, mindaddig ő nem megy ismét vizsgáznai. A beidézésnek oka az volt, mert ugyanezen szerzetes egy ifjú püspöki cerimoniáriussal hírlapi polemikába bocsátkozott, a szerzőt pedig így akart rajta bosszút állani. Azonban vizsga nélkül a jurisdíciót ismét megadták három évre.

Lám, ha egy ilyen Szerzőtől Püspök lenne, no akkor a szegény barátokra nem sok ideig sütné a fényes nap! Jó idővel ezelőtt történt, hogy az egyik Püspök ilyen szavakra fakadt: „ezeket a barátokat kastigálok!” Oldal kanonokja azonban, ki mindig védte a szegényeket, azt felelte: „Nem, Kegyelmes Uram! úgy mondja, — ezeket a barátokat persekválok!” No de az Úr Isten is sok dologba beleszólt és nem engedi, hogy a hegyek az egéig nőjjenek. Mert az ilyen szerzőtől került püspök egyenesen azon kezdené: ezeket a barátokat eltemetem!

Most következik a barátok tudatlansága. Még civil embertől sem tűrnök el az ilyen sérelmes és teljesen a sárba földig tipró gyalázkodást. Valahányszor ezen iratra gondoltam, mióta elolvastam, mindig a szégyenpir futotta el arcomat, hogy egy testületről így merjen nyilatkozni komoly, tudós férfiú és ráadásul még egyházmegyei zsinat codificatora?!

No de vegyük apróra a dolgot. Jelenleg növendékeinket, legnagyobb részt a IV-ik gimn. osztály elvégzése után bevesszük és a Rend ruhájába öltöztetjük. A próbaév alatt a szabályokra, aszkézisre, latin nyelvre, orgonára, a Rendben szokásos kézimunkákra oktatjuk. Ezután három év leforgása alatt a felgimnáziumnak tárgyait és a filozófiát adjuk elő. Nagy költséggel múzeumokat rendezünk be, tehát nem a levegőből tanítunk. Ezután négy esztendei theologia olyan auctorok után, kiket a Codificator úr csak hírből ismer. Tanítunk nevelést, módszertant. A nevelésből: embertan, tanítás-és neveléstan, neveléstan történelme stb. úgy, hogy a tanárképző vizsgán (a paedagogiumon) felvett tételekben egyetlen egy sínes, amit mi apróra el nem tanítanánk. Ifjainkat képezetjük Rómában, Németországban, most küldünk egyet Belgiumba a löveni egyetemre. Ezek az egész világ által elismert magas szárnyalású tudomány iskolák, melyek a katedrákra méltóan előkészítik az egyéneket, főleg ha tekintetbe vesszük, hogy a hallgatók már mindnyájan fölszentelt papok. Minden egyes Páternek tankepesítőt kell tenni, ami tehát az érettségének megfelelő. Szakiskola ugyan, de hivatásunknak ez megfelelőbb, lévén mindenik tanító, — mint a gimn. érettség.

Ennyi tanulás és azután legalább elemi iskolai tanítás után ne legyen képes az a Páter a középiskolai hittanításra, ha meg van benne az ügybuzgóság? azt csak a Codificator úr vonja kétségbe.

Minő iskolákat akar még velünk végeztetni? Hiszen tudja-e, hogy minden zárdáink brutto bevételének 10 százalékát subsidium címen az ifjak neveltetésére be kell szolgáltatni a Rendtartományi főnök kezébe? Hol és kik vannak ennire megadótatva a nevelés ügyéért?

Kedves Codificator úr! Ön, aki munkájában hivatkozik majd ezen, majd ama levél átolvasására, kérem szeretettel, miért nem tetszett azon iratokban felkutatni a theologiai vizsgálatokra kiküldött Püspöki Commissáriusoknak

jelentéseit. Látja, mi nem rejtőzünk el, tudományunkat kivisszük a nyilvánosságra, Püspöki Commissariust kérünk és pedig lehetőleg szaktanárt. Ezek olyan jelentéseket küldöttek be Püspök úr Óexcellenciájához, a melyent pozitíve tudom, saját intézetükéről nem küldöttek.

Minő lélekkel irhatja tehát Codificator úr, hogy „páros szemeszterekben irlgalmasságot, páratlanokban kegyelmet volt kénytelen gyakorolni a kiküldött püspöki biztos.“

Ünnepélyesen hivatkozom Balás Endre dr. rektor úrra, ki az utóbbi időben legtöbbször volt ezen díszes tiszttel fölruházva, hogy vajjon kegyelemre vagy irlgalomra volt-e szükségünk? Tudja kedves Codificator úr! ez olyan vád egy testülettel szemben, (nyilvánosan pellengére állítani), a melynek a tudományt ápolni és terjeszteni kötelessége, hogy a felett csak úgy napirendre térni ám nem lehet. Ha tíz évvel visszamenőleg egyetlen egy esetet tud állításának bizonyítékul felhozni, akkor ezen nyilvánosan pellengérré állított szégyenfoltt száradjon rajtunk; ha pedig állítását be nem tudja bizonyítani, tessék szavait rectificálni.

Úgy az incarnata Sapientiaiban, mint minden intézetben a jó tehetségek mellett gyengék is vannak, de a gyengének is útni kell azt a mértéket, a mely az illető szakismerethez megkívántatik. Buktak nálunk is, mint máshol, de irlgalmat és kegyelmet nem kértünk soha. Különb ez azt jelentené, hogy úgy az előadó (Lector), mint a növendékek restségben és semmittevésben töltik idejüket.

II. József császár a Franciskánusokat nyilvánosan nem törölte el, de olyan intézkedéseket tett, a melyek helyett sokkal jobb lett volna, ha eltörli az egész Rendet Magyar és Erdélyországban. Pl. megtiltotta a Provinciálisoknak gyűléseket egybehívni és a Kolostorokat látogatni. Összes növendékeinket berendelte Kolozsvárra az akadémiára. Cipő, kalapviselést rendelt, a hajkoronát eltörölte stb.

Feljajdult a Provincia, hogy mi lesz ezután. A kalapos király célt ért, mert a fegyelmet évszázad mulva sem lehetett visszaállítani. Accurata ez a célja a barátok „joakarójának“, a Codificator úrnak is. A szerzetes testületek nem olyanok, mint a strucc madár, mely tojásait a nap melegére bizza; ha ők maguk nem nevelhetnek utódokat, ha nem látja az ifjú az igazi szerzetesi szeretetet, a tevékeny munkás életet, a nélkülözéshez, lemondáshoz hozzá szokott lelkeket: akkor az öregségre vagy betegségre való pusztá gondolat képes kétségbe ejteni, a szégyenség pedig ijesztő rémképeket festene.

Avagy ki tanítaná meg az ifjakat, hogy Szt. Ferenc édes atyád és a szerzet édes anyád?

Az sem érv, hogy ott van a zárda, gyakorolhatják a növendékek ájtatosságukat! Még semminél is rosszabb az, ha mindennap oly környezetben van az ifjú, amely környezetnek sokkal több szabad, mint neki. No de erről fölösleges sokat diskurálni. A jövő a jövő emberek dolga lesz. A szerzetemet nem féltem. Szt. Ferenc a Serafok között gondoskodik fiairól.

Végeztül még csak egy néhány szavam van az igen tisztelt Codificator úrhoz.

Olvastam, hogy egy pogány néger néptörzsnél, miképen van a szülői tisztelet kifejlődve. Egyik keresztény polgártárs a négerrel tartott beszélgetése közben akaratlanul a pogány édes anyját megsértette. Erre indulatba jön a néger és azt mondja: „Hó! szürd keresztül szívemet, vagy gyötörj bármiképen engem, de anyámat meg ne sértsd.“

Jegyezze meg kedves uram, nekünk a szerzetünk édes anyánk, melynek ruháját önérettel

és büszkeséggel viseljük. Ha fogyatkozásaink vannak is vele szemben, de ők mintédés anyánkat védelmezzük a lovagiaság minden fegyverével, s ha kell életünket is adjuk érte. Egyesek hibázhatnak, de ők mint testület nem hibázhat. Gyökereiben rángatni, sértegetni, még ha a jó akarat mezebe öltözik is valaki — nem engedjük.

A Rendtartomány megbízásából:
egy volt Lector.

H I R E K.

— **A brassói ügyvédi kamara közgyűlése** kamarái elnöké a kitünő jogászt, népszerű és köztiszteletben álló ügyvédet: Vajna Gábor drt., a brassói egyház főgondnokát választotta meg. Elnökhelyettes lett Mandl Adolf dr.

— **Konkurzus.** A szent Ferencrendiek szent István apostoli királyról nevezett erdélyrészi Tartományban folyó hó 24-én lesz a konkurzus. Az aspiránsok kérelmüket f. hó 15-ig küldjék Medgyesre (Nagyküküllő megye, Erdély) P. Kóry Ottó rendtartományi főnök címére. Kellékek: iskolai, orvosi bizonyítvány, keresztlevel, a ftdő plebánus úr ajánló levele, a szülő írásbeli nyilatkozata arról, hogy nem szorulnak gyermekük anyagi támogatására. Fölvételi feltételek: betöltött vagy legalább megkezdett 16-ik életév, legalább IV. gimn. osztálynak jó eredménnyel való végzése; polgáristák csak az esetben pályázhatnak, ha latint is tanultak jó eredménnyel. Felsőbb osztályosok előnyben részesülnek. A kérelmezők aug. 1-ig fognak értesíttetni az eredményről.

— **Prímiciák.** Gyulafehérvárt jún. 27-én a kath. anyaszentegyházban négy fiatal áldozópapja mutatta be az Úrnak az első szentmise-áldozatot: B ad illa János, G ö r g y Gábor, L u k á c s József világi papok és I m e t s Izra szentferencendi szerzetes. György Gábor első miséjét a papnevelőintézeti kápolnában mondotta Soóthy Gyula lelkipáter vezetésével, Lukács József püspök urunk házikápolnájában s maga a kegyelmes főpásztor segédkezett az első mise elmondásában. B ad illa János 8 órakor az apácák templomában mutatta be szentmise-áldozatát. A közönség zsufolásig megtöltötte a kis templomot. Rakk József tanulmányi felügyelő lendületes szép beszéddel fejtette a papi állás feladatait, melyek most már az új misés vállaira is ránehezednek. Imets K. Izra szerzetes első miséjét a szentferencendi szerzetesek templomában mondotta. Itt meg a kolozsvári ház főnöke Tréfán atya tartott ugyancsak a papi hivatásról magas szárnyalású szép beszédet, melylyel méltán kiérdemelte az ájtatoskodó halálját. B ad illa és Imets manuactora Imets Jákó kanonok volt, kinek megadta a jó Isten, hogy nevelő gondoljai által az Úrnak egyszerre két buzgó szolgát ajánlatott fel. B ad illat mint jó tehetségű és jóviselétű gyermeket második gimnázista korától nevelte és görög keleti vallásból a kath. egyházba vezérelte. Imets K. Izrát a verség kötelekei esatolják hozzá, mint a tsnádi Imetsek egyik sarjadékát. Nevelésének gondoljai nagy részben szintén az apát úr vállain nyugodtak. Meghatottsággal szemléltük az újmisések szent esekélynyét, de meghatottságunkat növelte feherhájú manuactoruk öröme is, ki fáradozásainak így szép örömét látta. A lakodalmi ebéden résztvevők is egyformán ünnepeleek az újmiséseket és a nagylelkű nevelőt, ki az ünnepe anyagi oldalát áldozó szívvel vállalta magára. Ott láttuk a rokonság köréből Imets Ignác dévai ügyvédet, a szentferencendi

tartomány főnökét Kóry Ottó atyát, az ünnepe szónokokat és másokat. Adja Isten, hogy az újmisések mindannyian méltó fiai legyenek az egyháznak és hazának, hogy a hozzájuk kötött várakozás mindenben teljesüljön!

— **Botrányos káromkodás.** Vigan folyik az igazságügyi palota építése. Nagy számú munkás van elfoglalva. A vállalkozónak természetesen elsőrendű érdeke, hogy a magas bért kapó munkások mentől szorgalmasabban dolgozzanak. Az is természetes, ha a munka gyorsítása céljából a vállalkozó munkásfelügyelőket tart, a kik az esetleg lustálkodó munkásokat figyelmeztetik, nógatják. Csak az nem természetes és megengedett, ahogy ezt a nógatást az egyik munkásfelügyelő végzi. Ez a modern rabszolgafelügyelő kiáll a legmagasabb állványra, honnan az egész város felett eltekinthet.

Reggel 5^{1/2} órakor megereszti tistori hangját s kevés szünettel d. u. 6 óráig olyan borzasztó orditozást visz véghez, hogy még a távolabbi környéken lakók is fel-felriadoznak. Am ez még hagyján volna; ez a bösz hang legtovább az emberek dobhártyáját veszélyezteti. De az már t u r h e t e t l e n é s b o t r á n y o s, amilyen nógatásának a tartalma. Állandóan, szusszanás nélkül Isten, Krisztus, Szüz Mária legszentebb nevek röplnek ki öblös torkából a legundokabb szavak kíséretében. Ének hallatára arcába szökik minden jóérzésű embernek a vere. Már pedig az építkezés útvonalan nagyon, de nagyon sok ember fordul meg. Itt jönnek városunkba a vasutrol az idegenek is. Rettenetes, hogy minő fogadtatásban részesülnek. Mi úgy tudjuk, hogy a nyilvános és az emberek vallás-erkölcsi érzületét sértő undok káromkodást a törvény is szigorúan bünteti s úgy tudjuk továbbá, hogy az ilyen notorius káromkodót a rendőrség hivatalból kell, hogy leintse, sőt lehűtse.

Minthogy pedig a jelzett esetben nem történt meg, ezennel nyilvánosan felkerjük a m. t. rendőrséget, hogy ennek a botrányos állapotnak a lehető legrövidebb idő alatt véget vetni sziveskedjék. Ellenkező esetben a hatalmas torkú és undok módon káromkodó munkásfelügyelő ellen illetékes helyen névszerinti feljelentést teszünk, mert szent vallásunk állandó és nyílt meggyalázását tűrni nem lehet.

— **Öngyilkos miniszterelnöki titkár.** Rainer Zsigmond, a dúsgazdag ember, aki valószággal rajongott a tudományért s ennek oltárára sok áldozatot is hozott, a mult hét végén B pesten 45 éves korában szíven lötte magát. Öngyilkosságának okát nem tudják. A szerencsétlen embert városunkban, melynek különben szülőtte volt, általánosan ismerték. Az ő nevéhez fűződik az Alsófehérmegyei tört. és régészeti társulat megalapítása is, mely társulat és muzeuma iránt mindig szerető gondallal viseltetett.

— **A Tanítóegyesületek Szövetsége gyűlésére** (júl. 16.) utazók számára igazolványok a kedvezményes vasúti utazásra még mindig állanak rendelkezésre az elnökségnél. Akik számon tartanak az igazolványra, 10 fillér postadíj beklüldésével azonnal megkapják.

— **Modern pogányok.** Egy német protestáns lap írja, hogy a hivatalos statisztika szerint 1904-ben Berlinben 47.200 újszülött gyermek közül 5800-at nem kereszteltek meg; 20.730 keresztény felek közt kötött házasságból 7388 nem részesült egyházi áldásban és 32.000 halott közül 17.000 (tehát több mint a fele) nem temettetett el egyháziilag. Az említett lap azt a kommentárt fűzi e statisztikához, hogy ezek el

rettentő számok, melyek világosan mutatják az útát a pogányság felé. Így a kereszténység közepette egy pogány nemzedék nő fel, melytől két vagy három emberöltő mulva még kevesebb jót lehet várni.

— **A munkásbiztosítási hivatal életbeléptetése.** Kossuth Ferenc kereskedelemügyi miniszter, mint a „Magyar Tudósító” jelenti, a következő körrendeletet intézte a törvényhatóságokhoz:

Az ipari és kereskedelmi alkalmazottaknak betegség és baleset esetére való biztosításról szóló 1907: XIX. t.c., mely a törvény 205. szakaszában foglalt rendelkezés szerint folyó évi július hó 1-én lép életbe, 168. szakaszában állami munkásbiztosítási hivatalt létesít. Az idézett törvény cikk a kihágási ügyekben való harmadfokú bíraskodáson és a törvényben külön meghatározott végrehajtási intézkedéseken kívül a munkásbiztosító pénztárak felügyelével és ellenőrzésével, valamint a munkásbiztosítási ügy központi vezetésével jár mindazt a teendőt, melyet az 1891: XIV. t.-c. alapján a betegség esetére való biztosítást, illetőleg eddig a kereskedelemügyi miniszter gyakorolt, ugyancsak a betegség és baleset esetére való biztosításból folyó segélyzési és kártalanítási vitás kérdésekben másod- és végső fokban való, végérvényes bíraskodást nevezett hivatal hatáskörébe utalja. Tekintettel arra, hogy a hivatal hatásköre a törvény hatályba lépésével egyidejűleg kezdődik, az annak szervezésével járó munkálatokat a törvény 207. §-ának 1. bekezdése alapján fogantatomosítottam és ezek alapján a m. kir. állami munkásbiztosítási hivatal f. év július hó 1-jével életbeléptetem. Erről a törvényhatóságok tudomásulvétel, alárendelt hatóságaival és hivatalaival, ugyancsak az 1891. XIV. t.-c. cikk alapján működő betegsegélyező pénztárakkal való közlés és a szokásos módon való közzététel végett azzal értesítem, hogy az említett időponttól kezdve a kihágási ügyeken kívül a munkásoknak betegség vagy baleset esetére való biztosítására vonatkozó mindazon ügyek, melyek eddig a vezetésem alatt álló miniszterium hatáskörébe tartoztak, a m. kir. állami munkásbiztosítási hivatalhoz (Budapest, Akadémia-utca 1.) lesznek felterjesztendők. Végül, tekintettel az 1907: XIX. t.-c. 104. §-ára, az állami munkásbiztosítási hivatalnak törvényben reáruházott nagyleltő-szerű szociálpolitikai és humanitárius feladataiban való hathatós támogatását a törvényhatóságnak külön és melegen figyelmeibe ajánlom. Budapest, 1907. június 26-án. Kossuth s. k.

— **Új találmány az államvasutaknál.** A kereskedelemügyi miniszter és magyar államvasutak igazgatósága által kiküldött szakértő bizottság most vizsgálta meg Zubovits Fedor kapitánynek legújabb találmányát, az akusztikus vészféket, mely arra van hivatva, hogy lehetetlenné tegye a szemaforok által okozott karambolokat és egyéb vasuti veszedelmeket. A találmány szerkezete olyan, hogy már 4—500 méter távolságra a veszedelem előtt a Westinghouse-féle automatikus működése által a vonatot megállítja. Tailor, a világhírű francia mérnök kapacitás azt mondja egy francia szaklapban Zubovits e találmányáról, hogy az korszakot alkotó, mely útmutatás arra, hogy a modern technika rövid idő alatt megszüntetheti a karambolok által okozott számtalan balesetet és katasztrófát. A felülvizsgálton a kereskedelemügyi miniszteriumot Söpkéz Sándor miniszteri tanácsos és Samarjai Lajos főfelügyelő, a magyar államvasutak igazgatóságát pedig Götz Ede főfelügyelő, Petz, Schindler, Meissl, Schwanfelder felügyelők, Braun fűtőházi főnök, Hodászy főmérnök és Schmitz ellenőr képviselték. A bizottság alaposan megvizsgálta

Zubovits új találmányát, melyről nagy elismeréssel nyilatkoztak.

— **A jégeső ellen.** Az oly nagy lelkesedéssel fogadott viharágyú kudarcot vallott s használatát lassanként mindenütt abba hagyták, mert nem érték el vele a kívánt hatást s nem tudták a kitoróben levő jégesőt megakadályozni. Ezért a szakemberek nem nyugodtak s oly szerkezet feltalálásán dolgoztak, melynek hatása felülmúlja a viharágyú által elért eredményeket. Most egy francia mérnökari kapitány, de la Haut szabadalmaztatta e fajta találmányát. A találmány szerkezetének fő alkotó része egy kis körtealakú léggömb. A gömb fenn csúcsban végződik, egyrészt, hogy az eső lefolyhasson róla, másrészt, hogy könnyebben hasithassa felszálláskor a levegőt. A kis gömböt megtöltik gázzal, a róla lefüggő kis kosárba pedig egy kilogramm robbanó szert tesznek. A gyújtószinort meggyújtják s a gömböt fölereszti. A gömb hirtelen a felhők közé száll, ott a robbanószert felrobbantja, a különböző főfokú légrétegeket összekéveri s így a jégképződést megakadályozza. A szabadalom kiadására Franciaországban már konzorcium is alakult.

— **Kérelem.** Tisztelettel kérjük az erd. róm. kath. státus fennhatósága alatt álló iskolák igazgatóit, hogy intézeteik ez évi Értesítőjét ismertetés végett szerkesztőségünkhez beküldeni sziveskedjenek.

Értesítők.

A esik somlyói r. k. tanítóképző intézetnek és gyakorló iskolájának értesítőjét szerkesztette Karácsony József igazgató.

Ezt az intézetet, melynek célja Erdélyben a kath. népnevelést szolgálni, Haynala Lajos dr. Erdély egykori nagyevű püspöke alapította ezelőtt 49 évvel. A tanítótestület az igazgatóval együtt 12 tagból állott, kik közül négy volt okl. rendes tanár.

Az intézettel kapcsolatban álló internátusban 50 növendék nyert helyet. Áldásos feladata van ennek az intézménynek, mert a megbízhatatlan és magában sok veszedelmet rejlő szállásrendszer ezzel megszűnt. Az internátus havi illetéke nagyon is kevésnek — 19:20 K. — mondható.

A tanítás teljesen alkalmazkodott a tanítóképzők új tantervéhez.

A tanítójelöltek száma az év végén 77 volt, akik mindannyian róm. katolikusok és magyarok. Feltűnő, hogy a tanulók 31:29/0-uk magaviselete s zabalyszerű volt akkor, amikor a magaviselet osztályozására 5 fokozat is van. Általában kitűnő előmenetelű volt a tanulók 1:3/0 a, elégtelen 28:5/0-a (ami tekintve az intézet jellegét, nagyon is magas.) Szintén meglepő, hogy igazolatlanul 86 órát mulasztottak a tanulók. Tanítóoklevelet nyert 19, kántori oklevelet 8.

Az elemi gyakorlóiskolának 4 osztályában mindössze 16 növendék volt egy tanító vezetés alatt.

Az intézeti kiadások fedezésére, szegény tanulók jutalmazására az erd. püspök önméltósága magánpénztárából 2623:33 koronát utalványozott ki. Csikvármegye 600 koronával járult az intézet felségítéséhez.

Az „Értesítő” elején az igazgatónak „A Kath. Országos Népszövetség”-ről tartott felolvasása van közölve. A végzett tananyagot az Értesítő épen 38 oldalon közli. Mire való ez? Hiszen a tanterv amugyis egész pontosan körülírja minden egyes tantárgynak, minden egyes

osztályban való anyagát, miért kell tehát ezt évről-évre ismételtlen lenyomatni az Értesítő-kéven?

Ez az Értesítő pedig egész a tulságig viszi ezt az unalmas és semmi különösebb célt nem szolgáló munkálatot.

A történelem tananyagának igazi aprólékoskossággal való felsorolása meg egészen mosolygásra — na meg talán bosszankodásra is — készíti az embert. Csak a IV. oszt. tört. anyagára utalunk. Egész korszakos beosztással 6^{1/2} oldalon van a magyar historia egész vázlatja kinyomatva: „Hazánk régi lakosai”-tól — „A koronázás 1867. jún. 8-ig”. Hát biz’ ennek semmi értelme. Főlősleges munka, főlősleges költség szaporítás.

Egyébiránt az Értesítő kellő gonddal van összeállítva.

Az erzsébetvárosi r. k. Rafael-leányiskola Értesítőjét közli Avedik Lukács főesperes-tanfelügyelő.

A nevezett leányiskoláról az első történeti adatok 1730-ból valók.

Elnvezését később kapta Rafael Sándorról, aki 1827-ben 2000 pfton házat vett és 5000 Rf. alapítványt tett az iskola céljaira. — 1879. óta az iskola 6 osztályú s 1885-től fogva a szatmári irlgalmas nővérek vezetik. A tanítótestület 5 tagból állott. A tanévet befejezte 138 tanuló, melyből 26-on kitűnően végeztek, 22-en elégtelenül. Ez utóbbiak közül hat esik az I. osztályra s mindannyian épen a magyar olvasásból kaptak elégtelent.

Öszintén szólva, nem értjük a dolgot, mert hisz az első osztályban a vallás-oktatás mellett az egyetlen és legfőbb feladat az, hogy gyermekek megtanuljanak magyarul olvasni, a mire egy esztendő nem is nagyon népes osztályban (44) feltétlenül és bőségesen elegendő.

Ilyen körülmények között tehát az első osztályban elégtelennek alig lehet helye. — Nemkülömben meglepő, hogy a II. osztályban ugyancsak a magyar nyelvből elégtelen van. Hiszen ebben az osztályban is még mindig az olvasás a fődolog, nem a nyelvtani oktatás. A nyelvtanból csupán kóstoló nyújtandó tisztán gyakorlati úton az olvasással kapcsolatban. De ez a feltűnőség folytatódik a III. osztályban is, mert itt is 6-on kaptak elégtelent megint csak a magyar nyelvből.

Ez a jelzett körülmény mindenestre alkalmat ad egy kis gondolkodásra.

Az erdély-hegyljai vasút.

A mióta a zalatnai vasút kiépült, a megyei intéző körök nem is gondoltak rá, hogy más vidékek példájára, akár a mezőgazdaság, akár az erdőgazdaság érdekeinek támogatása, akár új ipartelemek létesítése szempontjából a megyei vasúti hálózat fejlesztése érdekében valamit tegyenek. Sőt az azóta kiépült, — ezen vármegeyét is érdeklő „Alvinc—nagyzebeni h. é. vasút” építésével szemben is annak idején a legnagyobb közönyösség volt tapasztalható, pedig megfizethetetlen szolgálatot tesz az a vasút is a vármegeye legnehezebben megközelíthető kisenyedi járásbéli részének.

Örömmel vettünk tehát tudomást arról, hogy mozgalom indult meg az utóbbi időben egy rövid, de annál fontosabb gazdasági érdeket szolgáló új vasút létesítése ügyében, mely hivatva volna a vármegeye legszebb és legtermékenyebb vidékét tenni hozzáférhetőbbé.

Örömmünk azonban, már-már úgy látszott, hogy korai volt, mert alig lehetett valamit hallani e vállalkozás felől, annál nagyobb megnyugtatólag szolgálhat az érdekelteknek — kik

között elsősorban az Erdélyi Püspökség áll — az a hír, melyet nagyenyedi tudósítónktól vetünk.

A vármegyei gazdasági egyesület tavaszi közgyűlési határozatának értelmében többek között a következő feliratot intézte Kossuth Ferenc m. kir. kereskedelemügyi miniszter úrhoz: „Nagyméltóságod mult évi november hó 19-én kelt S5072 sz. alatt a vasúti politika céltudatos irányítása és a vasúti hálózat tervszerű tovább fejlesztése érdekében egyesületünkhöz is megküldött leiratát e hó 17-én megtartott közgyűlésen vettük szakszerű és beható tárgyalás alá s az ott hozott határozat alapján van szerencsénk tiszteletteljes előterjesztésünket az alábbiakban megtenni:

E vármegye területén ez idő szerint van egy helyi érdekű vasúti vonal kezdeményezve, a melyre vonatkozólag Nagyméltóságod mult évi december hó 3-án S3911 sz. a. az előmunkálati engedélyt Szücs Elemér Bethlen-főiskolai főerdésznek — egyesületünk tagjának már megadni kegyeskedett. E vonal a Máv. tövis—gyulafehérvári szakaszából elágazólag 9 község közvetlen érintése és 12 község megközelítése után a gyulafehérvár-zalathnai h. é. vasúthoz a sárd—magyarigeni állomásnál csatlakoznék.

Kívánatossá teszi ezen vasúti vonal mihamarábbi létesítését azon körülmény, hogy az érdekelt községek 24 ezer főnyi lakossága 2000 kat. holdat meghaladó szőlőiben ősi idő óta szőlőművelést űzött, s most, hogy a filoxéra pusztítása a vidéken is nagy mérvet kezd ölteni, a munka és kereset nélkül maradó lakosság körében a kivándorlás ijjesztő mérveket öltött. E vasút hivatása tehát elsősorban az erdélyhegyaljai híres borvidék újtelepítésének és borkereskedelmének felvirágoztatása lenne.

Ezen kívül nagy jelentősége van a vasúti vonalnak mezőgazdasági szempontból is, mert mindaddig, amíg az kiépítve nem lesz, a hegyaljai sík 10,000 k. holdat meghaladó s ma még túlnyomólag magyar kézen levő elsőosztályú szántóföldjének belterjes művelésére még gondolni is lehetetlenség.

Legnagyobb fontossága azonban erdőgazdasági szempontból, mivel az ezen vonalra nyíló 5 fővölgyben 45 ezer k. holdat meghaladó erdőiség terül el, melyből 8—10 ezer k. hold már most kihasználható bükk őserdőt képez.

Ezen erdők 10—15 even át évenként, legalább is 4—5 ezer vasúti kocsi rakományra becsülhető fatömeggel enyhítenék az itteni általános faintség és jelentékenyen hozzájárulhatnának a Máv. nagyenyedi bükkfátelítő telep üzemének felvirágoztatásához. Ezen vasút kiépítése nélkül e nagyértékű erdőségek jóvedelmező kihasználására ma gondolni is alig lehetséges.

Végül említést érdemel a páratlan építési anyagot szolgáltató magyarigeni kőbányán kívül a Hegyalján kiaknázhatatlan tömegben található mészkő is, melyből a nép és községek számára egy új keresetforrás volna nyitható.

Található a vasút közelében gipsz is; létezik továbbá egy nagyobb üzem—tégla és fedélcserepygár is, melynek felvirágzása e vonal kiépítésétől remélhető.

Mindezek tekintetbe vételével egyesületünk ezen tövis—sárdi h. é. vasutvonalat tartja olyannak, melynek létesítése a vidék közzgazdasági és forgalmi érdekében különösen kívánatos volna és annak mielőbbi létesítéséhez kérjük Nagyméltóságod kegyes támogatását is.

A megyei gazdasági egyesülete feliratással nagy hálaára kötelezte le a hegyaljai érdekeltiséget, mert kétségtelen, hogy ismerve főispán urunk ömeltósága nagy ügybuzgalmát és befolyását, így a kért állami támogatás nem fog elmaradni.

Nem mulaszthatjuk el éppen a miniszteri rendelkezlenyemlített céltudatos vasúti politikai okából felhívni az érdekeltiség figyelmét arra a körülményre, hogy mily nagy jelentőségű volna a vasút kiépítése Gyulafehérvárra az esetben, ha a keskenyvágányú vasút egyidejűleg legalább Sárdtól lefelé szinten normálnyomtatású vasúttá alakítottatnék át.

Mennyivel előnyösebb lenne ezen így létesített körvasút a városra nézve az építési anyagok, kő, mész, s az oly nagy fontosságú tűzifa beszerezhetése szempontjából. A vasút tervezett kiépítése az egész hegyaljai forgalmat a költséges átrakás miatt ezen javasolt átalakítás nélkül Tövis felé irányítaná, s a város egy hideg tél esetén az ideinél is nagyobb faintségnek néz majd elébe.

Nem kell tehát csupán nemtörődömségből ismét elszalasztani egy nagyfontosságú alkalmat arra nézve, hogy a hegyalja dus vidéke városunk és kereskedelmünk fejlesztéséhez a legszorosabban örök időkre legyen összekapcsolva.

CSARNOK.

Adalekok egyházmegyénk történetéhez.

A nyáradselyei róm. kath. plebánia története.

— Irta: Tözsér László. —

II. Selye régi hitéletéből.

Láttuk a régi Selyét és a mai Nyáradselyét. Nézzük most a régi Selyének hitéletét, mert arról régi okmányaink és élő szájhagyományaink elég világosan és bőségesen bizonyítanak.

Még a selyei ref. egyház régi jegyzőkönyve is bizonyítja, hogy itt Selyében a reformáció előtt buzgó kath. élet volt. Szájrol-szájra beszél ma is katolikusok és reformátusok egyaránt, hogy a reformáció előtt öt falunak, um. Selyenek, Magyarósnak, Berének. Berekeresztturnak és Torboszlónak Berekereszturott volt az anyateploma, mind az öt faluból odajártak a templomba, a mely a mostani ref. berekereszturi templomnak a helyén állott s a mai abból lett egy kissé átalakítva. Ez élő általános szájhagyományt bizonyítja a pápai levéltárban őrzött és a „Monumenta Vaticana” című kiadványban megjelent „az 1332—1337. évi pápai tizedjegyzék, melyet tudós történész kanonokunk Beke Antal ismertetett először az esztergomi „Magyar Sion” 1894. évi folyamában, azután külön kiadott füzetben”) is, melynek 168. oldalán 28. sorszám alatt a berekereszturi anyaegyházról ez foglaltatik: „28. De Sancta Cruce—Berekeresztur Maros-Tordamegyében, ma Selye fiókja. Papja Abraam fizetett 1332—1334-ben I. S denárt, III. 4 denárt. Ezen Keresztturnak . . . érdekes régi temploma van, mely nemcsak építészeti műbecse, hanem páratlanul szép fekvése miatt is feltűnő, mert a falutól keletre eső, cukorsüveg alakú a völgy fölé legalább 200 lábnyira emelkedő dombnak tetődmát koronázza. Szép fekvésével, összhangzó műbecsesel bírónak is találjuk, mert az egyház egyik tisztas emléke az átmeneti korszaknak s mint ilyen, öt századot átélte tisztas képviselője azon tölünk oly távol eső multnak, midőn a magyar trónon nagy Lajos ült . . . Egy hajós épület, szentélye a nyolcszög három oldalával zárodik. A torony maga is igen remek szerkezetű.”

E régi okmány és a most is szájról-szájra

1) Beke Antal: Az erdélyi Egyházmegye képe a XIV. század elején (az 1332—1337. évi pápai tizedjegyzék világával) 1894.

járó előhagyomány eléggé bizonyítja, hogy ezen öt falú, köztük a mi Selyénk is, építette szt. István és szt. László királyok rendelete értelmében közösen a pápai tizedjegyzékben említett templomot ad Sanctam Crucem, a miert maga a falú is Keresztturnak nevezetett el. De a szájhagyomány azt is tartja, hogy az említett szent királyok törvényei szerint minden egyes faluban, ha nem is volt templom építhető, de iskola emeltetett a nép vallásos oktatására s erre a célra jelöltetett ki még akkor a mostani egyházi épületek területe s adatott át az egyháznak használatára, melynek külső felére lett kezdetben a most is élő kath. és ref. öregek bizonyossága szerint egy egyszerű kántori lakás építve, melynek helyét és kúnyomat a kertásatásakor nekem is mutogatták az öregebb munkások.

A reformáció előtti katholicizmusnak ez okmányolt nyomai jól esnek az akkori kathólikusság ma élő keves maradványának, mert figyelmeztetik a nagyobb számú, de kevésbbé buzgó reformátusokat, hogy ők a hitagyok, tehát ők tartoznak régebbi egyházunkba visszaterni és őseiknek hitagyó hibáit jóvátenni.

De jött a reformáció, mely magával ragadta mind az öt falú lakosságát; egyedül csak Selyében maradt meg fenn a katholicizmus néhány családban, a reformáció után következett századok folyamán szakadatlanul a mai napig mind növekedőbb számban, mert mindjárt a reformáció első századában, 1600 körül, midőn a berekereszturi anyateplomot a reformátusok lefoglalták maguknak, a selyei katolikusok számára épült a bekecsi kápolna, melynek egyik kökeresztje Mikházán, a barátok templomában, másik kökeresztje pedig ezen felirattal: „A bekecsi kápolna kökeresztje 1600.” Hogy e bekecsi kápolna mikor épülhetett és mikor romlott le, arról úgy az okmányok hiányzanak, mint a szájhagyomány is hallgat. Én azt hiszem, hogy ez a bekecsi kápolna nem a hegy tetején, hanem it a mostaninak a helyén lehetett, mert régebben Selyét magát is Bekecs faljának, Bekecs szelyének, Bekecsnek nevezték vegyesen. Thuring történész fentidézett helyen azt írja vala Bekecsről: „A Sugó patak mellett fennállt kolostor egészen eltűnt.”¹⁾ Hogy ez mifele kolostor, mely szerzetesrend kolostora lehetett, ezt most nem lehet okmány hiányában megállapítani. Igaz, hogy ide legközelebb a mikházi szt. ferencendi barátok laktak és laknak; de tekintve, hogy a mikházi barátok Mikházán 1635-ben telepedtek le, a fent említett kolostor lakói és tulajdonosai másféle szerzetesek lehetnek még 1635. előtt. Lehet az is, hogy a köszvényesi „merészből asszonyok”²⁾ miután az oda betolakodott református pásztor női fegyverekkel kiűzték, innen a bekecsi kolostorból hívták meg a nem rég letelepedett franciskánus barátokat, kik úgy hagyták el a legelső bekecsi kolostorukat, mely ennek következtében leromlott és „egészen eltűnt” s mentek előbb a köszvényesi plebánia adminisztrálására, később, 1635-ben „domum desertam (in Mikháza) cum fundo nobilitari obtinuerunt, ibique ecclesiam et ad ejus latus aliquot cellulas pro habitacione exstruere cooperunt.”³⁾ De bármily szerzetesek építették legyen is azt a bekecsi kolostor, tény az, hogy a bekecsi, illetve selyei kathólikusság lelki szükségletének ellátása is hívta fel őket a Bekecsre kolostort építeni. Sőt ha igaz, hogy Frater Casimirus Domokos selyei születésű ba-

1) Pallas Nagy Lexikona III. költ. 4. old.

2) Schematismus Venerabilis Cleri Dioec. Transylvaniensis a MDCCCLXXII. 142. old. sub voce: köszvényes.

3) Ugyanott 143. old. sub voce Mikháza.

rát lett volna és hogy ő rokonainak meglátogatása, illetve visszatérítése végett jött volna vissza Erdélybe!): azon esetben bizton állíthatjuk, hogy a bekecsi kolostor a selyei katolikusok ellátására állítottat fel leginkább. Ha alkalmam lett volna eddig a mikházi konvent levéltárába betekinthetni, azt hiszem e kolostori ügy tisztázására némi irányítót csak találtam volna; de amit én magam nem tehettem ez irányban, mert alapvető és kezdetleges kutató munkát itthon is eddigelé találtam eleget, majd utódaim pótolni fogják, mert egytől nem telhetik ki minden egy Domushistoria összeállításánál: a hiányokat és hézagokat mind csak lehet később is kitölteni.

De míg Bekecsen, Köszvényesen és Mikházán ezek történtek vala, a Boszniából 1630. körül behívott Franciskánus szerzetesek buzgólkodása folytán: ezalatt Selyében 1637-ben Tisztelendő Szeszermányi Imre concionator klerikus fáradozása folytán főtisztelendő Ferenczi György gyergyószentmiklósi plebános 70 frt. adományából egy sövényből épült imaház állítottat fel, bizonyára azért, mert a reformátusok is maguknak imaházat készítettek a szájhagyomány szerint az itteni építkezési mód szerint szintén vesszőből, amint szoktak most is az egyszerű falusi házakat építeni. E sövénykápolna volt a mostani kőkápolnának elődje, melyet 1722-ben nemes és nemzeti Dósa Mihály maroszeiki vicebíró vezetése és pártfogása mellett építettek Mária Magdolna tiszteletére. Hogy miért választották az elődök védőszentül éppen Mária Magdolnát, a bűnbánó szentet, arról hallgat a krónika. Én részemről azt hiszem, hogy Mária Magdolna bűnbánata és megtérése hasonló bűnbánatra intse és figyelmeztesse innen a tetőről az eltévelyedett selyeieket. Vagy talán a hitbuzgó vicebíró neje Mária Magdolna nevű lehetett, ki női és hitvesi buzdításával közreműködött a templom felújításánál s a hálás férj neje emlékére dedikálhatta Mária Magdolna tiszteletére. Mindkettő lehetséges, vagy bármelyik a kettő közül.

Ez a közel 200 éves kis kápolna áll még ma is anyateplom gyanánt; régi is, rossz is, szűk is; torony nem lévén, mellette egy deszkatorony tartja a négy harangot, s az is régisége miatt ledőléssel és agyonütéssel fenyegeti a paplakot. Ennek a régi kápolnának ablakai is rosszak, ajtói is rosszak, alsó és felső padlózata is silány és így a kápolna nagyon léghuzamos, az egészségre veszedelmes főkép azoknak, kik nem itt születtek s nincsenek ily kegyetlen léghuzamba bele nőve. Már egy pap, Kovács János nagyon fiatalon és egy harangozó elég fiatalon áldozatul estek e templomi mizeriának. Hogy én is torokgyengeségemmel kihúztam két évig, azt csak a jó Istennek köszönhetem, ki még eddig nem hagyott el, mert buzgón szolgáltam mindig Neki.

(Folyt. köv.)

1) Ugyanott: sub voce Köszvényes.

Szélhajtó és görcscsillapító Bibergeil-cseppek.

Egy 1844. év óta ismert és hasznos háziszert, mely az étvágyat előmozdítja és az emésztést elősegíti. — **1 üveg ára 1 korona.** — Kevesebb mint 2 üveg, utánvét **2 K. 50 fill.** (csomagolással együtt) nem küldetik.

Rendelhető Bittner Gyula gyógyszerésznél
Gloggnitz, (Alsó-Ausztria.)

Sz. 508—1907. vhtó.

Arverési hirdetmény.

Alulírott bírósági végrehajtó az 1881. évi LX. t.cz. 102. §-a értelmében ezennel közhírré teszi, hogy a klagenfurti cs. kir. járásbíró 1907. évi C. II. 187/4. számú végzése következtében Dr. Max Messiner ügyvéd által képviselt Phill Knoch javára Goosz Dániel ellen 489 K. 58 fill. s jár. erejéig 1907. évi 510. foganatosított kielégítési végrehajtás útján le- és felülfoglalt és 1300 kor. becsült következő ingóságok, u. m.: lábbeli talpok nyilvános árverésen eladatnak.

Mely árverésnek a gyulafehérvári kir. járásbíró 1907. évi V. 510. számú végzése folytán 489 K. tőkekövetelés és járuléai erejéig, Gyulafehérvárt alperes lakásán leendő eszközsére **1907. évi július hó 18-ik** napjának délutáni 3 órája határidőül kitzetetik és ahhoz a venni szándékozók ezennel oly megjegyzéssel hivatnak meg, hogy az érintett ingóságok az 1881. évi LX. t.cz. 107. és 108. §-ai értelmében készpénzfizetés mellett, a legtöbbet ígérőknek, szükség esetén becsáron alul is elfognak adatni.

Amennyiben az elárverezendő ingóságokat mások is le és felülfoglaltatták és azokra kielégítési jogot nyertek volna, ezen árverés az 1881. évi LX. t.cz. 120 §. értelmében ezek javára is elrendeltetik.

Keit Gyulafehérvár, 1907. évi jun. hó 20. napján.

Germán, kir. bir. végrehajtó.

Sz. 339—1907. vhtó.

Arverési hirdetmény.

Alulírott bírósági végrehajtó az 1881. évi LX. t.cz. 102. §-a értelmében ezennel közhírré teszi, hogy a gyulafehérvári kir. törvényszék 1907. évi 1969. számú végzése következtében Dr. Politzer Gusztáv ügyvéd által képviselt Agraue Lederfabrik javára Goosz Dániel ellen 605 K. 77 fill. s jár. erejéig 1907. évi március hó 22-én foganatosított kielégítési végrehajtás útján le- és felülfoglalt és 3320 koronára becsült következő ingóságok, u. m.: nyers bőrök és talp nyilvános árverésen eladatnak.

Mely árverésnek a gyulafehérvári kir. járásbíró 1907. évi V. 256. számú végzése folytán 605 kor. 77 fill. tőkekövetelés és járuléai ere-

jéig, Gyulafehérvárt alperes üzletében leendő eszközsére **1907. évi július hó 17-ik** napjának délutáni 4 órája határidőül kitzetetik és ahhoz a venni szándékozók ezennel oly megjegyzéssel hivatnak meg, hogy az érintett ingóságok az 1881. évi LX. t.cz. 107. és 108. §-ai értelmében készpénzfizetés mellett, a legtöbbet ígérőknek, szükség esetén becsáron alul is elfognak adatni.

Amennyiben az elárverezendő ingóságokat mások is le és felülfoglaltatták és azokra kielégítési jogot nyertek volna, ezen árverés az 1881. évi LX. t.cz. 120. §. értelmében ezek javára is elrendeltetik.

Kelt Gyulafehérvárt, 1907. június hó 15.

Germán, kir. bir. végrehajtó.

Megvételre,

vagy kihasználásra keresek bármilyen nagy és bármilyen nemű

ERDŐT.

—Értesítő díjaztatnak.—

Czim: a szerkesztőségben.

Schmidt János, Budapest, IX. Ráday-u. 40.

Speciálista bármily stílus és vallású templombereendezési tárgyak javítása különösen: modern olajlak márványozásra.

A bérálás szentségének szertartása
czimű füzet,

Bérmálási lapok,
Bérmáltak anyakönyve,
rovatos iverk kaphatók

Papp György könyvnyomdájában,
Gyulafehérvárt.

Felhívjuk a t. közönség becses figyelmét azon körülményre, hogy a **Közművelődés** jelen alakjában **hirdetéseket** is közöl.

Emélfogva tért nyer lapunkban az adásvételi ügylet iránti érdeklődés is, a mennyiben birtokok eladását, vagy vételét, haszonbérleteket, állások betöltését, árverések vagy árlejtések határidejét, ipari és kereskedelmi cikkek ismertetését és ajánlását célszerűen lehet eszközölni, — továbbá gyógyfürdők, nyári lakok, szőlőkertek, gyógyító és tápszerek, borok, ásványvizek és másnemű italok eladására vagy vételére és mindennemű szükségletek kielégítésére igen kényelmes módon lehet eladót, illetve vevőt találni.

Sikeresen lehet továbbá a **Közművelődésben** való hirdetés útján értékesíteni eladásra szánt könyvtárakat, irodalmi műveket, zeneeszközöket, festményeket, könyveket, képeket, ujságlapokat, szobrokat fegyvereket, régi pénzeket, ékszereket, butorokat, háztartási gazdasági és más eszközöket stb. stb.

Hirdetési feltételeink a következők:

Egy egész oldal területet elfoglaló hirdetés egyszeri közlési díja		K. 10.—
Egy fél oldal		„ 6.—
Egy negyed	„	„ 4.—
Egy nyolczad	„	„ 3.—
Egy tizenhatod	„	„ 2.—
Egy harmincketted	„	„ 1.—

Iparosok és kereskedők többszöri hirdetés megrendelése esetén 10% ár-
engedményben részesülnek.

A hivatalos hirdetések közlési díja külön árszabás alá esik s pedig
 cm. területes számítással, mely területnek egyszeri közlési díja 10 fil-
lérben van megállapítva.

Hirdetések szövegezését is elvállaljuk, de annak fejében külön 1 korona
díj számíttatik fel.

==== **A hirdetések díja előre fizetendő.** ====

Hirdetésekre vonatkozó megrendelések és pénzküldemények a kiadó-
hivatalba intézendők.

Tisztelettel

a kiadóhivatal.